

1977 – פרשת אסון הנ"ד

מאת: סגן נעמאן ח'טיב, קצין ייעוץ משפטי במדור טרור, מחלקת היועץ המשפטי לאזור יהודה ושומרון

באביב 1977 התרחש אסון אווירי, מהאסונות הקשים ביותר שפקדו את המדינה, בו התרסק מסוק מסוג "יסעור" באזור בקעת הירדן, ובעקבות כך נספו 54 חיילי צה"ל. לימים, כונה האירוע "אסון הנ"ד" (נ"ד = 54 בגימטריה). לאור ממצאי הוועדה שבדקה את האסון, מינה הפצ"ר שופט חוקר שיקבע האם יש מקום לפתוח בהליכים פליליים נגד מי מהקשורים לתאונה. אירוע זה עיצב את כללי ההתנהגות והמשמעת במערכת הצבאית בכלל ובחיל האוויר בפרט.

רקע עובדתי

ביום ה-10 במאי 1977, בתום אחד-עשר חודשי אימון, ובטרם כניסתם הצפויה לקורס מ"כים, השתתפו לוחמי פלוגת מחזור מאי מגדוד 890 בתרגיל משולב של חיל האוויר וחטיבת הצנחנים.

במהלך התרגיל, ובעת הנעת המסוק, התגלתה תקלה טכנית שאילצה את הצוות להתעכב עד לתיקונה. בסמוך לאחר מכן, בוצעה שאיבת דלק ממיכל המסוק ולבקשתו של הטייס, צורף מכוואי מוטס לצוות המסוק. בסביבות השעה 20:40, כ-3 דקות לאחר המראתו, ולאחר שביצע נתיב טיסה שאורכו כ-5.5 ק"מ, החל המסוק לאבד מתנופתו, פגע בקרקע והתרסק. כתוצאה מהמתואר לעיל, נספו 44 חיילי גדוד 890, 3 אנשי צוות המסוק ו-7 אנשי חיל האוויר שצורפו לתרגיל, ביניהם גם מפקד הטייסת המיועד, סא"ל יהושע (שוקי) לבנת (וייס) ז"ל.

בעקבות האסון, מונתה ועדת חקירה לבחינת האירוע. הוועדה מנתה שישה חברים, כשבראשה עמד האלוף אברהם אורלי. במהלך חקירת נסיבות האירוע חקרה הוועדה מספר רב של עדים, לרבות עדי ראיה ועדים מומחים, ומצאה שורה ארוכה של ליקויים, כשלים פיקודיים ותקלות טכניות שנפלו באירוע.

בין עיקרי הממצאים, נתברר כי "טעותו של הטייס גרמה לתאונה בכך שניסה לטוס נמוך בתנאי תאורה שאינם מתאימים לטיסה בגובה הזה, התדריך לטייסים היה לקוי והאיץ בהם לטוס נמוך ככל האפשר בחושך, הפיקוד טעה בשיקול דעתו בכך שלא מצא לנכון לשבור את דממת אלחוט ולהתריע על קרבה יתרה לפני הקרקע בעת הטיסה, פקודת התרגיל לא פורסמה בנוסח חד משמע, אחד ממנועי המסוק פעל מתחת לנורמה המותרת ומד הגובה במסוק לא היה תקין והראה גובה שונה מהמצב האמיתי".

חרף הכשלים המתוארים לעיל, הגיעה הוועדה לכלל מסקנה כי המסוק על מרכיביו ומערכותיו השונים היה במצב כשיר לפני התאונה וכי למצבו הטכני והתחזוקתי של המסוק לא הייתה השפעה על האסון. בנוסף, קבעה הוועדה כי האסון נגרם עקב "טעות אנוש" של הטייס, סרן משה ויטנר ז"ל.

בסוף דיווחה, הגישה הוועדה מספר רב של המלצות, אשר נועדו לטפל בכשלים ולמנוע תקלות שיש בהן כדי לגרום לתאונות אוויריות נוספות. על סמך המלצות הוועדה, הוחלט בין היתר, להגביל את מספר הנוסעים במסוק היסעור ל-33 לוחמים ועוד 4 אנשי צוות.

ה מ ל צ ו ה

- 75 מומלץ לבדוק חיוניות הטסת לוחמים באימונים, בגובה נמוך מאוד
76. מומלץ כי מפקדה חיל אויר הבחון הצורך במינוי קצין בטיחות להרגילים בעל סמכויות וחבות
- 77 מומלץ להורות על הגברת הפקוח על בצוע בדיקות רפואיות תקופתיות לאנשי צוות אויר
- 78 מומלץ להגביר הפקוח של מח' הדרכה ב-מפק' ח"א בנושא מזער גיחות לטיסים
- 79 לפרסם מחדש במחכונת אחידה את מגבלות הטיסה באימונים
- 80 מומלץ לבחון מחדש ההחלטה בדבר שימוש בגרפים הקיימים לבצועי מנועי "יסעור"
- 81 מומלץ לבחון קביעת נוהל כלל-צה"לי האוסר פינוי חללים מטח תאונה ללא קבלת אישור מראש של הגורם המוסמך (וח"ק, קרפי"ר. פצ"ר)
- 82 מומלץ לצרף מומחה לבקורת תאונות אויר, לכל ועדת חקירה בנושא תאונת אויר
- 83 מומלץ כי בתרגילים, בעלי היקף כדוגמת "סופה", תוגבא ערכת כבי ~~ל~~ לאיזור התרגיל
- 84 מומלץ לבחון את המשמעותיות וההיבטים המשמעותיים הנובעים ממסקנות ועדה זו

עמוד ההמלצות בדוח ועדת החקירה שהותר לפרסום, ארכיון צה"ל ומשרד הביטחון

ההליך המשפטי

בסמוך לאחר עריכת הוועדה הני"ל, הועבר התיק לרמטכ"ל, אשר בתורו העבירו, בהתאם לפקודות הצבא, לחוות דעתו של ממלא מקום הפרקליט הצבאי הראשי דאז, אל"ם שבתאי זיו.

הפצ"ר מצא, לאחר עיון בחומר החקירה, כי על מנת להבהיר את סיבות האסון ובפרט סיבות טיסתו הנמוכה של המסוק, ובשל הצורך לבחון אחריות של גורמים שונים לאירוע התאונה, מן הראוי להשלים את החקירה.

לאחר שעיון כתיק החקירה החליט הפרקליט הצבאי הראשי בתוקף סמכותו כי מונה שופט חוקר סיבות מונם.

בעקבות החלטת הפרקליט הצבאי הראשי מינה נשיא בית הדין הצבאי לערעורים, **הא"ל דני מט אח אל"מ (מיל.) דב לוי** (המשמש שופט בית המשפט המחוזי בתיא) **שופט חוקר שיפתח בחקירה מחר יום די 22 יוני 77.**

אתמול אח"צ בקרו המשפחות השכולות במקום האסון ושמעו הסברים מפי **ה-10**.

נוסח מוצע להודעת דובר צה"ל, ארכיון צה"ל, 1977

בהתחשב באמור לעיל, ובעובדה כי הראיות שנאספו על ידי ועדת החקירה לא היו קבילות בבית הדין, החליט הפצ"ר כי ימונה שופט חוקר לחקור את סיבת מותם של חללי המסוק.

המדובר בהחלטה חריגה של הפרקליט הצבאי הראשי, שכן, כפי שנאמר בפסיקתו של בית הדין הצבאי לערעורים בערעור (ב"ש) 128/16 "ברגיל, תיחקר סיבת המוות על-ידי גורמי חקירה המיועדים לכך, שזהו תפקידם היומיומי" אולם "הגם שחקירה על-ידי שופט חוקר מהווה חריג השמור, בעיקרו של דבר, למקרים יוצאי דופן, היא נדרשת כשנמצא כי גורמי החקירה העיקריים נמנעו מלחקור את סיבת המוות, או כאשר האופן שבו בוצעה החקירה עלול לסכל את גילוי האמת".

בעקבות ההחלטה, מינה נשיא בית הדין הצבאי לערעורים דאז את סא"ל (במיל') דב לוי כשופט חוקר. בהמשך, החליט השופט החוקר להעמיד את מפקד הטייסת לדין, וכך, ביום 15 ביולי 1977 עמד הלה לדין והורשע בעבירות של טיסה אסורה והתרשלות.

חשיבות הפרשה

על פקודות הצבא נאמר לא אחת, לצערנו הרב "פקודות אלו נכתבו בדם". תאונת אסון הנ"ד מהווה, ללא ספק, אחת הדוגמאות הבולטות לכך, שכן, האסון נבע משילוב של כשל ארגוני וטעות אנוש, שני מרכיבים שניתן להתגבר עליהם בעזרת הדרכה נכונה, הפקת לקחים ותרגול. בעקבות האסון, הוספו להוראות צה"ל פקודות רבות, המלצות ועדת החקירה הוטמעו בחלקן בפקודות. כך, שאסון הנ"ד תרם לעיצוב כללי ההתנהגות והמשמעת במערכת הצבאית בכלל ובחיל האוויר בפרט.

מפקד פיקוד המרכז, אמנון ליפקין-שחק,

מניח זר על אנדרטת הנופלים באסון (צילום: ערן שנקר, אוסף "במחנה", ארכיון צה"ל ומשרד הביטחון)

מדוע בחרתי בנושא?

כחלק מתפקידי ביחידת היועץ המשפטי לאזור יהודה ושומרון, אני משמש כיועץ משפטי לגופים מבצעיים הכפופים למפקדת פיקוד המרכז. הייעוץ המשפטי נועד, בין היתר, לסייע לכוחות צה"ל לפעול בהתאם לדין. אסון הנ"ד הוא אירוע טראגי, שמדגיש את החשיבות שיש ליחס להוראות החוק ולפקודות הצבא – הן מעצם חובת הציות להוראות הדין, והן בשל העובדה שאלה יכולות להציל חיים ממש במסגרת הצבאית. לראייתי, אירוע הנ"ד צריך לשמש כאירוע מרכזי המלמד על אחריותם של המפקדים, הן באימונים, הן בקרב.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- ארכיון צה"ל, אסופת מסמכים בנושא אסון הנ"ד – באתר המרשתת של ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון: <http://www.archives.mod.gov.il/Exhib/asonnd/Pages/default.aspx>
- אתר חיל האוויר, אירועים, 10 במאי 2013 ;
- ס' 289 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955 ;
- חוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח-1958 ;
- The evening independent, state/nation/world, מיום 11 במאי 1977 ;
- הדגמה להוראות הבטיחות בצה"ל בימינו אנו – קובץ הוראות מבק"א באתר דובר צה"ל במרשתת: <https://www.idf.il/%D7%90%D7%AA%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%9B%D7%A8%D7%9B%D7%99-%D7%91%D7%98%D7%99%D7%97%D7%95%D7%AA>